

İktidarın Gölgesinde *Kırılğan* Bedenler: Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilise'nin İdeolojik Dansı

Yeliz KENDİR-GÖK¹, Fahrettin GÖK²

¹ Dr. Ar. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, veliz.kendir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3500-8374

² Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, fahrettingok@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1925-2796

Öz: Bu makale, Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki etkileşimi, iktidar ve ideoloji arasındaki ritmik ve uyumlu bir dans olarak değerlendirerek, bu ilişkinin sosyo-politik yansımalarını analiz etmektedir. Devlet ve kilise arasındaki simbiyotik ilişkinin, kadınları ve LGBT+ bireyleri nasıl ötekileştirdiği, toplumsal normları nasıl katılaştırdığı ve patriyarkal düzeni nasıl pekiştirdiği tartışılmaktadır. Çalışma, kadın bedeninin biyolojik yeniden üretime indirgenmesi, kadına yönelik şiddetin siyasallaştırılması ve cinselliğin heteronormatif bir çerçevede araçsallaştırılması gibi dinamikleri mercek altına almaktadır. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak, devlet-kilise ittifakının "geleneksel değerler" söylemi üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları alanındaki baskıları nasıl meşrulaştırdığı incelenmektedir. Bulgular, bu ideolojik uyumun, kadınların annelik dışındaki rollere erişimini engelleyerek, onları biyolojik yeniden üretime zorlayan bir şiddet ortamı yarattığını, hetero-patriyarkal ve cinsiyetçi politikaların kadınlar ve LGBT+ bireyler üzerinde ciddi baskılar oluşturduğunu, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları alanındaki reformları engellediğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirdiği göstermektedir. Bu bağlamda, feminist ve LGBT+ hareketleri ile sivil toplum inisiyatifleri arasında daha güçlü bir işbirliği geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İktidar, İdeoloji, Toplumsal Cinsiyet, Rusya Federasyonu, Rus Ortodoks Kilisesi.

Jel Kodları: K38, F59, J13

Delicate Bodies Under the Shadow of the Government in Power: The Ideological Interplay Between the Russian Federation and the Russian Orthodox Church

Atıf: Kendir-Gök, Y. & Gök, F. (2025). İktidarın Gölgesinde *Kırılğan* Bedenler: Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilise'nin İdeolojik Dansı, *Politik Ekonomik Kuram*, 9(2), 821-840.
<https://doi.org/10.30586/pek.1611460>

Geliş Tarihi: 01.01.2025

Kabul Tarihi: 25.03.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: This article examines the interaction between the Russian Federation and the Russian Orthodox Church, assessing it as a rhythmic and harmonious dance between power and ideology and analyzing the socio-political implications of this relationship. The study aims to critically examine the impact of this ideological alliance on gender roles and human rights. The research focuses on the dynamics of the instrumentalization of women's bodies through reproductive roles, the politicization of violence against women, and the marginalization of bodies within the context of the politicization of sexuality. Through literature review and critical analysis, the study examines how the state-church alliance shapes pressures on gender equality and human rights under the guise of preserving traditional values. The findings reveal that this ideological alignment creates a violent environment that restricts women's access to roles beyond motherhood, forcing them into biological reproduction. Additionally, it identifies the significant pressures exerted by hetero-patriarchal and sexist policies on women and LGBT+ individuals. The article emphasizes that the ideological alignment between the Russian Federation and the Russian Orthodox Church obstructs reforms in gender equality and human rights and deepens gender inequality. In this context, the study concludes that stronger cooperation between feminist and LGBT+ movements and civil society initiatives is necessary.

Keywords: The Government in Power, Ideology, Gender, The Russian Federation, The Russian Orthodox Church.

Jel Codes: K38, F59, J13

1. Giriş

“Gürültü kesildi. Sahneye çıktım.

Kapı pervazına yaslanarak,

Uzak bir yankıda yakaladım,

Hayatımda neler olacak. “

Boris Leonidovich Pasternak, Hamlet, 1946.

Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki sosyo-politik ilişki, toplumsal cinsiyet eşitliğine erişimde engel teşkil eden, ideolojik etkilerden beslenen “dansı”¹ sembolize etmektedir. Dansın kökleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin dağılmasından Rusya Federasyonu’ndaki siyasi otoritelerin, dini ve özellikle Rus Ortodoks Kilisesi’ni halkın ahlaki durumundan sorumlu aktör olarak ilan etmesine kadar uzanır (Stepanova, 2023, s. 98). Dağılmadan itibaren kilise, ülkenin hem tarihsel hem de güncel ulusal kimliğinde geleneksel değerlerin rolü üzerine yapılan tartışmalarda sahnede yer alır (Dukhanova, 2018, s. 31). Her adımda daha keskin figürlerle devam eden bu dans, günümüzde halkın gözünde geleneksel değerlerin taşıyıcısı ve savunucusu olarak konumlanan bir ortaklık oluştururken, Rus Ortodoks Kilisesi, genellikle Moskova Patrikhanesi ve episkopal (kilise yönetim biçimi) yönetimlerin etrafında dönen geniş çapta kabul görmüş bir kamusal pozisyonla kendini göstermektedir (Stepanova, 2023, s. 100). Bu uyumlu adımlar, hükümetin desteğiyle güçlenmekte ve kamuoyu yoklamalarında halkın en çok güvendiği kurum olarak kilisenin öne çıkmasına neden olmaktadır (Chernyak ve Barrett, 2011, s. 5). Nitekim, dansın temposu, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları gibi olgular göz önüne alındığında herkes için uyumlu değildir.

Bu durum, literatürde farklı bağlamlarda ele alınmakta ve irdelenmektedir. Örneğin, Dukhanova (2018), kilise ve devletin, aile ideolojilerindeki çelişkileri örtbas etmek için benimsedikleri özel günler ve ritüeller üzerinden bu uyumsuzluğun toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Benzer şekilde, Russkikh (2022), aile politikaları bağlamında demografik kriz bahanesiyle devlet ve kilisenin nüfus artışını teşvik eden natalist yaklaşımını incelemekte ve bunun kadın bedeni üzerindeki etkilerini incelemektedir. Öte yandan Gradska (2020), devlet politikalarına entegre edilen geleneksel değerleri ve bu süreçte ortaya çıkan toplumsal kontrol mekanizmalarını ele almakta, böylece klasik patriyarkanın güçlenen yönüne dikkat çekmektedir. Chernyak (2016), kilisenin tarihsel ve güncel durumunu doğum, evlilik gibi kadınlarla ilgili meseleler üzerinden derinlemesine incelemektedir. Stoeckl (2023) ise simbiyotik ilişki çerçevesinde insan hakları kavramının yeniden tanımlanması ve yorumlanması çabalarının altında yatan gerçekleri; özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsel sağlık haklarına karşı geliştirilen stratejik yaklaşımları açığa çıkarmaktadır.

Akademik literatürde, Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ideolojik işbirliğinin bedenler üzerindeki etkileri genellikle ayrı ayrı ele alınmakta ve bu süreçte ortaya çıkan ayrımcılığın kapsamlı bir analizi eksik kalmaktadır. Özellikle, bu “ideolojik dansın”, marjinalleştirilmiş ve ötekileştirilmiş bedenlerin maruz kaldığı ayrımcılığın çok katmanlı yapısının nasıl birbiriyle ilişkili olduğuna dair derinlemesine bir tartışmanın eksikliği dikkat çekmekte, bu durum ise bedenlerin kırılma süreçlerinin analitik bir çerçevede yeterince incelenmediğini ortaya koymaktadır. İçeriden bir ses yükseltmenin zorluklarını izaha girişen Garstenauer (2018, s. 162)’a göre bu, toplumsal cinsiyet ve queer çalışmalarının Rusya Federasyonu’nun toplumsal değerlerini yok eden ve demografik gelişimi tehdit eden bir tür “yumuşak güç” olarak itibarsızlaştırılması yönündeki bakış açısından veya insan hakları örgütü Sphere’nin

¹ Bu çalışmada, “dans” kavramı; Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ilişkinin, işbirliği, uyum ve ortak hareket edebilme kabiliyetleri ve tüm bunların zamanla akışkan bir forma bürünmesi bağlamında metaforik bir içerimde kullanılmaktadır.

vurguladığı üzere “eleştirel çalışmaların sansürlenmesi ve akademik yayınlarda yer bulma zorluklarından” (t.y.) kaynaklanmaktadır.

Farkındalığı artırmak ve toplumsal cinsiyet alanındaki akademik özgürlüğün korunmasına katkıda bulunmak amacıyla bu makale, kadınlar ve LGBT+ bireyler üzerinde oluşturulan tahakküm mekanizmalarını merceğine alarak, dansın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nasıl derinleştirdiğini incelemektedir. Bunun ardındaki faktör, Direk (2017, s. 181-182)’in ifadesinde hareketle şu şekilde özetlenebilir: “Her birlik dışlamayla, birilerini dışarıda bırakmayla, aynılaştırmayla ve ayırmayla kurulur. İçerisi ve dışarısı vardır. İçerideki dışardakiler de vardır, mesela kadınlar”. Bu bağlamda, Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ideolojik uyum, belirli toplumsal grupların “dışarılığını” meşrulaştırırken, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini kutsamaktadır. Bu çalışmanın varsayımı, “dışlama” ve “birlik” olgularının toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl bir tahakküm mekanizması ürettiğini ortaya çıkarmak; geleneksel toplumsal cinsiyet normlarını tahkim ederek kadınlar ve LGBT+ bireyler açısından çok katmanlı bir kırılma alanı oluşturduğunu göstermektir. Bu kırılma, hukuki düzenlemeler, kamusal alana katılım ve toplumsal statü gibi çeşitli boyutlarda “dışarıda bırakılma”, marjinalleştirilme aracılığıyla hak kaybı ya da haklarına erişimde belirgin olarak güçsüzleştirilme ile ilişkilidir.

Bu amaçla ilkin, iktidar ve ideoloji üzerinde durularak toplumsal cinsiyet ile olan ilişkisi netleştirilecektir. Ardından, Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ilişkinin ne ifade ettiğini somutlaştırabilmek adına aile ve geleneksel değerler çerçevesine odaklanılacak ve böylece bedenlerin kırılma alanlarının mümkün kılınan zemin sunulacaktır. Bu, devletin ve kilisenin ortak dil inşa ettikleri muhafazakâr söylemler üzerinden, bedenlerin ötekileştirilmesi ile kırılma alanlarının kapsamı derinlemesine incelenecektir. Bu kırılma alanlarının farklı formları; kadın bedeninin üreme rolleri üzerinden araçsallaştırılması, kadına yönelik şiddetin hanenin duvarlarını aşır siyasallaştırılması, cinselliğin politizasyonu bağlamında bedenlerin ötekileştirilmesi ve tüm bunların etkileri tartışılacaktır. Bu bağlamda, tahakkümün varlığının direnişin mihenk taşı olduğunu göstermek amacıyla, tahakkümün aracı haline dönüşen dansı sona erdirmek isteyenlerin varlığına da dikkat çekilerek çalışma sonlandırılacaktır.

2. Metodoloji

Bu çalışmada, Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ideolojik ittifak, toplumsal cinsiyet perspektifinden analiz edilmek üzere eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmektedir. Van Dijk (2008)’in sınırlarını katı bir şekilde çerçevesizleştirmede eleştirel söylem analizinden hareketle bu çalışmada onun, ilişkisel ve etkileşimli yaklaşımı dikkate alınmakta, bağlama duyarlı olarak veriler incelenmektedir. Bu amaçla, siyasi söylemler, kilise doktrinleri ile kamuoyundaki sosyo-politik etkilerini yansıtabilmek üzere sivil toplum inisiyatifler ve kamuoyundaki tartışmalar incelenmektedir. Çalışmanın veri setini güçlendirmek amacıyla akademik yayınlar, raporlar, medya bağlantıları gibi ikincil elden dokümanlar dahil edilmektedir. Yaklaşık çeyrek yüzyıldır iktidarda olması sebebiyle Putin dönemi dikkate alınarak bu çalışmanın kapsamı 2000-2025 yılları arasına odaklanılarak daraltılmıştır. Tüm bunlardan hareketle, bedenlerin nasıl kırılma alanına dair argümanın çerçevesi netleştirilmiş, Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ilişkinin bu sürece nasıl katkıda bulunduğu araştırılmıştır.

3. İktidar ve İdeoloji: Patrikhane ve Patriyarkal Yapının Güçlenmesi

İdeoloji kendi başına, bağımsız bir varlığa sahip olgu olarak değerlendirilmekten oldukça uzak bir içerime sahiptir, aksine varlığı ve anlamı toplumsal pratikler tarafından nasıl yeniden üretildiğine bağlıdır. Bu anlamda, iktidar sahipleri açısından mevcut iktidarlarının meşrulaştırılması ve çıkarlarının korunabilmesi adına oldukça fazla şey

ifade eder ve önemli bir rol üstlenir. Dolayısıyla, ideoloji araçsal bir işleve sahiptir (Althusser, 2010).

Devlet ideolojisi; dini, hukuki, ahlaki, siyasal ve benzeri çeşitli alanlardan alınan başlıca temaları bir araya getirerek, egemen sınıfın üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlamak için ihtiyaç duyduğu temel “değerleri” özetleyen ve tahakküm mekanizmalarını sürdüren bir sistem oluşturur (Althusser, 2010, s. 58). İdeolojik bir aygıt olarak din ve dini doktrinler; hâkim ideolojilere zemin hazırlar, önceliklerle değerleri belirler, toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanmasında kritik bir rol oynar, geleneklerin, yasaların ve göreneklerin oluşumunu etkiler (Chernyak ve Barrett, 2011, s. 5). Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet iktidar ilişkileri ekseninde yeniden üretime sokulan ve düzenlenmesi arzulan bir forma bürünür.

Toplumsal cinsiyetin iktidar mekanizmalarıyla nasıl şekillendiğini ele alan Butler (2010, s. 230), toplumsal cinsiyetin yalnızca bireysel bir kimlik meselesi olmadığını, tanınmanın ve iktidar tarafından anlamlı bir varlık kazanabilmenin belirlenen normatif çerçevede “edimlerin stilize tekrarı” olan performansla ilişkili olduğunu vurgular. İktidar tahakküm mekanizması olarak toplumsal cinsiyeti araçsallaştırdığında; heteronormatif ve patriyarkal kodlarla örülü sisteme meşruiyet sunar. Dolayısıyla, iktidarın varlık alanını meşrulaştırdığı ölçüde, ‘kadın’ ve ‘erkek’ olma bağlamları, performatif bir biçimde sistemle uyumlu hale gelir ve onun yeniden dolaşıma girmesine hizmet edecek şekilde konumlanır. Meşruiyet alanının dışına çıkan ya da dışında kalan her birey, devlet ve kurumlar tarafından üretilen sistematik şiddetle yüzleşir. Bu yüzleşme, hukuki, söylemsel, biyopolitik eksenlerde deneyimlenebilir. Özkazanç (2019)’ın şiddetin sistematik bir tahakküm mekanizması olarak işlediğine dair vurgusu bu kapsamda anlamlıdır. Bu vurgu ve Butler (2010)’ın toplumsal cinsiyetin performatif olduğuna dair analizi, Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi’nin ideolojik uyumu üzerinden değerlendirildiğinde “makbul” toplumsal cinsiyet performanslarının kutsanması, “makbul olmayanların” şiddetin farklı formları üzerinden denetim altına alınması, bedenleri kırılanlaştıran başat unsurlardan biri olarak belirginleşir.

Öte yandan, toplumsal cinsiyet yalnızca bireyler üzerinde etkili olmakla kalmaz; aynı zamanda “kurumları da boydan boya kat ederek oradaki iktidar ilişkilerini üretir ve yeniden kurar” (Direk, 2007, s. 190). Böylece, toplumsal cinsiyet rolleri ve normları da devlet ideolojisinin bir parçası olarak çalışır, ideolojinin araçsal işlevini sürdürür. İktidar tarafından oluşturulan ve geniş halk kitlelerince benimsenen bu normlar, devletin ideolojik yönelimlerinden bağımsız değildir ve özellikle din gibi ideolojik aygıtlar aracılığıyla desteklenir. Althusser (2010, s. 99)’in belirttiği gibi, ideoloji “ancak bir özne aracılığı ile ve öznelere için var olan” bir yapıdır. İdeoloji, bireyleri özne olarak tanımlarken, onların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde toplumda nasıl konumlandıklarını ve hangi seslerin duyulup hangilerinin bastırılacağını belirler. Bu şekilde, toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin toplumdaki tanınma süreçlerini ve kamusal alanda görünür olma durumlarını etkileyen bir mekanizma olarak işlev görür.

Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi, geleneksel değerleri koruma gerekçesiyle toplumsal cinsiyet eşitliğinden uzak durarak ve insan haklarını ihlal ederek, Doğu Avrupa’daki muhafazakâr söylemin merkezinde yer alır. Bu etki, tarihsel olarak sadece Rusya Federasyonu ile sınırlı kalmayıp, bölgedeki diğer Ortodoks kiliseler üzerinde de belirgin bir iz bırakır. Nitekim, son yıllarda bu etkinin giderek azalması ve çatışmalı bir hâl alması da söz konusudur. Özellikle Ukrayna ve Gürcistan’da, kiliseler kendi toplumsal ve politik bağlamlarında bir duruş sergilemeye, daha bağımsız bir yol izlemeye çalışmaktadır. Bu kiliseler, bir yandan Rus Ortodoks Kilisesi’nin etkisine direnmeye çalışırken, diğer yandan hem kendi toplumlarındaki geleneksel ve muhafazakâr değerleri korumayı hedeflerler hem de toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları konusunda hat bulmaya çalışırlar. Bunun ardında kuşkusuz, Chedia (2009)’nın da özetlediği gibi hem ülkelerin ulusal kimliklerini kilise üzerinden yüceltmeleri hem de Batı ile olan tavır, tutum ve ilişkilerinde Rus Ortodoks Kilisesi ile aynı çizgide hareket etmemeleri yatmaktadır. Dahası, Ukrayna ve Gürcistan’ın Rusya Federasyonu ile

yaşadığı siyasi gerilim ve çatışmalar, Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rusya Federasyonu ile olan yakın ilişkisi hesaba katıldığında "alevlendirilen" bir forma bürünür (Lunkin, 2018).

Rusya Federasyonu'nun tarihsel olarak ideolojik aygıtlara olan ihtiyacı ve bu aygıtların toplumsal yapıyı şekillendirme gücü dikkate alındığında, söz konusu merkezileşmenin ve ayrışmaların bağlamı netleşir. Bu ayrışma, zamanla milliyetçilik, ulusçuluk ve Batı karşıtlığı gibi olgular üzerinden işlerlik kazanır ve Rusya Federasyonu'nun toplumsal kimliğinin inşasında önemli bir rol oynar. 1990'ların sonu ile 2000'lerin başında Rus Ortodoks Kilisesi'nin toplumsal cinsiyet meselelerine artan ilgisi, Rusya Federasyonu'nun modernleşme ve demokratikleşme çabalarında muhafazakâr çağrısıyla eklemlenir. Bu bağlamda, azınlık hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine karşıt bir tutum izlenir. Devlet politikalarında belirginleşen muhafazakârlıkla birlikte Rus Ortodoks Kilisesi'nin bu tutumu, Rusya Federasyonu'nun resmi yönetimiyle uyumlu hale gelir (Kovalskaya, 2014). Bu çerçeveyi detaylandırmak üzere Stepanova (2023, s. 101)'nın şu ifadelerine başvurmak önemlidir:

“‘Günahkâr’ olarak tanımlanan liberal Batı ile mücadele merkezi olarak öne çıkan Rus Ortodoks Kilisesi, yüzyıllar boyunca ‘biz’ kimliği karşısında ‘öteki’yi sürekli olarak ‘Batı’ya atfetmektedir [...] Batı sekülerizmi ve liberalizmi, otantik ahlaka yönelik sürekli bir tehdit olarak algılanmakta ve Batı sekülerizmini Hristiyan ahlaki değerlerini reddetmekle suçlamak ise, Rus Ortodoks Kilisesi'nin ahlaki üstünlüğünü pekiştirme stratejisi olarak değerlendirilmektedir.”

Bu bağlamda, Batı ya da Batı'yla özdeşleştirilebilecek her türlü ahlak ve davranış kalıpları ulusal bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Tehdide karşı geliştirilen unsur, aile ve evlilik olgularının ön plana taşınarak, Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilise'si arasındaki etkileşimin mihenk taşı olarak belirginleştirmekten geçer. “Rus kültüründe evliliğin ömür boyu süreceği ve ailenin, Rus toplumu için en yüksek sosyal ve ahlakî değer olarak yüceltilmesi” (Fedoseeva ve Pominova, 2022, s. 324) durumu, bu mekanizmanın ana söylemi olarak işletilir. İlgili söylem, aile ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden de somutlaşmaktadır. Mikhailovna ve Igorevna (2021)'nin de aktardığı üzere:

“Rus Ortodoksluğunda, aile yapısı İncil metinlerine dayandırılır ve ailenin kökeni Âdem ve Havva'nın cennetteki varlığına bağlanır. İncil'de Tanrı'nın Âdem ve Havva'ya yönelik ‘Üreyip çoğalın, yeri doldurun ve ona egemen olun...’ buyruğu, ailenin ilahi bir temele dayandığını ve yeryüzündeki yaşamın başlangıcı olarak kabul edildiğini belirtir. Rus Ortodoks Kilisesi, evliliği Tanrı tarafından kutsanmış bir birliktelik olarak sunar. Bu birliktelik, yalnızca dünyevi değil, aynı zamanda manevi anlamda da sadakat ve sevgiyi temsil eder. Bununla birlikte, eşler arasındaki hiyerarşik ilişki açısından önemli bir nokta, Rus Ortodoks aile yapısında, kocanın karısına üstünlüğü ilkesinin değişmezliğidir. Bu hiyerarşik düzen, aile içindeki güç dinamiklerinin tarihsel sürekliliğini ve toplumsal normları yansıtır.”

Bu, hetero-patriyarkal düzenin yeniden üretimini Rus Ortodoks aile yapısı çerçevesinde meşrulaştırırken, erkeğin kadın karşısındaki üstünlüğünü pekiştirir; toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirir. Kadınların genellikle ev işleri ve hane üyelerinin bakımı gibi ücretsiz emek gerektiren özel alanlarla ilişkilendirilmesi, erkeklerden ise aile ekonomisine maddi katkıda bulunarak evin finansal sorumluluğunu üstlenmelerinin beklenmesi, bu çerçevede meşruiyet kazanmış olur. Bu geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, Rusya Federasyonu Devlet Duması milletvekilinin ifadelerinde açıkça görülür: “Kadınlar özel alanda düzeni sağlasın, erkekler ise savunma, uzay, petrol ve gazla ilgilensin” (Popkova, 2005, s. 101). “Erkeklerle temel ortaklığı, ataerkil ittifakı hatırlatan” (Direk, 2007, s. 192) bu çağrı, toplumsal cinsiyet rollerinin ve cinsiyete dayalı iş bölümünün devamlılığına ilişkin, daha katı olan klasik patriyarkal argümanları ortaya

çıkarmakla kalmaz; aynı zamanda, patriyarkal yapının evrensel özünü onaylar, sürekliliğinin korunmasına dair arzuyu barındırır.

Öte yandan, Rusya Federasyonu açısından bu durum tarihsel bir içerime sahiptir. Sovyet rejimi ve ideolojik argümanları açısından değerlendirildiğinde, mevcut durumun belirli bir devir teslim sürecinin izlerini taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Sperling (2015, s. 50) bu durumu şu ifadelerle özetlemektedir:

“Sovyet rejimi, hem işgücü piyasası üzerinden kamusal alanda hem de aile üzerinden özel alanda kadınların ve erkeklerin ‘uygun’ rolleri hakkında katı kurallarla şekillendirilmiş normlar belirlemiştir. Rejim, yaygın propaganda araçlarını kullanarak, Sovyet tarzı sosyalizmin temel ilkelerini, özellikle bireylerin kolektif, Parti ve devlet yararına olan; sıkı çalışmasının önemini vurgulamak üzere aktarmıştır. Bu kapsamda, kadınlardan hane içinde ve dışında yoğun bir şekilde çalışmaları beklenmiştir. Sovyet dönemi boyunca ve sonrasında derinleşen olan bu toplumsal cinsiyet rolleri, kadınları ev işlerine bağlarken, erkekleri bu yükümlülüklerden muaf tutmuştur. Bu nedenle, kadınlardan kariyer yapmaları beklenmemiş, başarılı bir iş kadınının mutlaka yalnız kalacağı düşüncesi Sovyet propagandası aracılığıyla güçlendirilmiştir.”

SSCB’nin dağılmasının ardından ortaya çıkan demografik kriz, aile politikasının önemini artırmış ve bu alanda pronatalist yaklaşımların benimsenmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, muhafazakârlar için pronatalist aile politikası hem sosyal politikanın merkezine oturmuş hem de “ahlaki norm girişimcileri” için kritik bir mücadele alanı haline gelmiştir. Nitekim, ideoloji ve iktidar işbirliği içerisinde olduğunda, toplumsal cinsiyet rolleri kendi haline bırakılabilecek unsurlar olmaktan uzaklaşmakta; aksine, düzenlenmesi gereken yapılar olarak belirginleşmektedir.

Bu çerçevede, geleneksel aile değerlerinin ne olduğunun ve neden önemli olduğunun açıklanması titiz ve incelikli bir çalışma gerektirir. Dukhanova (2018, s. 32)’nın en açık ifade ile özetlediği üzere, geleneksel değerler, toplumun “yeniden feminize edilmesi” ve “yeniden maskulinize edilmesi” gibi sosyolojik hedeflere hizmet eder. Erkekliğin tezahür ettiği “aile” alanında, güvenlik ve koruma kavramı ön plana çıkar ve bu, geleneksel erkeklik anlayışının “evin erkeği”nin “ailesini” ve “ulusunu” koruma sorumluluğunu içermesiyle ilişkilidir (Sperling, 2015, s. 34). Kadınlık ile annelik arasındaki zaten güçlü olan toplumsal bağın pekiştirilmesi gerektiği ve erkeklik ile babalık arasındaki önemli ölçüde daha zayıf olan bağın güçlendirilmesi gerektiği savunulur (Dukhanova, 2018, s. 33). Erkekliğin kültürel olarak inşa edilmesi, onun bir iktidar aracı olarak kullanılmasını mümkün kılar (Sperling, 2015, s. 4). Dolayısıyla, Direk (2007, s. 191)’in ifade ettiği gibi, “toplumsal cinsiyet kadınlığa ve erkekliğe sonradan katılanları kabul etmediği gibi, aradaki muğlaklıkları da dışlıyor. Ya kadınsınız ya da erkek, toplumsal cinsiyet bu varsayımın gücü sayesinde insanlar arasındaki tahakküm ilişkilerini dayatıyor, yeniden üretiyor.” Bu bağlamda, onaylanmayan ya da kabul görmeyen kimlikler marjinalleştirilmekte, geleneksel değerlerle yüklü bireyler arzulanmakta, toplumsal cinsiyet ikili konfigürasyonda ve sıklıkla heteropatriyarkal sisteme işlerlik sunması sebebiyle eşitsizlikleri derinleştirmekte; bu, birey ile toplum arasındaki ilişkinin bir motoru olarak işlev görmektedir.

Özellikle 2000’li yıllardan itibaren, aile politikası, demografik krizi çözme amacı doğrultusunda natalist bir boyutta seyretmektedir ve aileleri Kremlin tarafından tanımlanan üreme normuna (önce iki, ardından üç çocuk) uymaya teşvik etmektedir (Russkikh, 2022, s. 184). Mayıs 2006’da Vladimir Putin, Federal Meclis’e yaptığı konuşmada Rusya Federasyonu’nun azalan nüfusunu ülkenin en akut sorunu ve ulusal güvenlik tehdidi olarak vurgular (Erofeeva, 2013, s. 1931). Putin’in konuşması, bir yandan heteroseksüel aile yapısını, öte yandan kadınların doğurganlık rollerini vurgulayan bir içerime sahiptir. Bu, geleneksel aile yapısına önem verilmesi ve kadınların çocuk doğurma rolünün ön plana çıkarılmasını gerektiren politikaların benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Toplumsal zeminde karşılık bulan bu durum, Levada-Center tarafından

yapılan bir araştırmada, “Rusların üçte birinden fazlası, üç veya daha fazla çocuğa sahip olmayı ideal bir aile yapısı olarak görmektedir ve gerekli tüm koşullar sağlandığında bu hedefe ulaşmayı istemektedir” ifadesi ile örtüşmektedir (akt., Russkikh, 2022, s. 186).

Aile, toplumun gelişiminde ve Rusya Federasyonu’nun güçlendirilmesinde her zaman bir temel ve “manevi dayanak” olmuştur (Fedoseeva ve Pominova, 2022, s. 323). Bedenler cinsiyetlendirildikçe, aile sıklıkla kutsanan bir figür haline dönüşür. Bu dönüşümde, Bluhm ve Brand (2019, s. 223-225)’in aile politikasının sosyal politikanın öncelikli alanlarından biri olarak ele alınmasına dair argümanları dikkate değerdir. Onlara göre, aile politikası, geleneksel değerleri günlük yaşama entegre etme, ulusal güvenliği sağlama ve Rusya Federasyonu’nun küresel güç olarak konumunu iyileştirme amaçlarına hizmet etmektedir. Bu noktada, Rus Ortodoks Kilisesi etrafında toplanan ultra-muhafazakâr bir koalisyon devreye girer. Rus Ortodoks Kilisesi, demografi alanında olduğu kadar devletin aile politikasının natalist yöneliminin desteklenmesi ve aileyi korumaya yönelik çeşitli faaliyetler konusunda da devletle işbirliği yapma arayışındadır (Russkikh, 2022, s. 184). Rus Ortodoks Kilisesi Patriği Kirill’in Federasyon Konseyi’ndeki bir açılış konuşmasındaki ifadeleri, Bluhm ve Brand (2019)’in iddiası ile örtüşür niteliktedir:

“Aile, şüphesiz toplumun en güçlü ve en muhafazakâr kurumlarından biridir. Ailede, temel davranış kuralları öğrenilir, değerler şekillendirilir, ahlaki eğitim alınır ve toplumun manevi gelenekleriyle tanışılır. Aile her insan için hayatın ilk ve en önemli okuludur. Bu nedenle ailenin maddi ve manevi refahını zedelemek, tüm toplumun iyiliğine, halkın ve devletin geleceğine yönelik bir tehdittir.” (Kirill, 29 Ocak 2016)

Kutsal aile üzerinden meyvelerin alınabilmesi adına gerçekleştirilen uygulamalar arasında ilk kez 2008 yılında kutlanan ulusal “Aile, Aşk ve Sadakat Günü,” devlet ve kilise arasındaki işbirliğinin en çarpıcı örneklerinden biridir. Dukhanova (2018, s. 40), “Aile Günü” olarak da bilinen 8 Temmuz tatilinin, doğum oranlarını artırmayı, çekirdek-heteroseksüel aileyi yüceltmeyi, mevcut ataerkil toplumsal cinsiyet rejimlerini rafine etmeyi ve güçlendirmeyi amaçladığını ileri sürer. Ona göre, söz konusu tatil, toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki liberalleşmenin önlenmesine dair atılan önemli adımlardan biridir. 2020 anayasası ile keskin bir formda netleştirildiği üzere, “Rus anayasasının uluslararası hukukun üstünde yer alması, okullarda vatanseverlik eğitiminin zorunlu kılınması, Tanrı inancının açıkça belirtilmesi ve evliliğin erkek ile kadın arasındaki birliktelik olarak tanımlanması, özellikle heteroseksüel evliliğin anayasal olarak kutsallaştırılması, Rus mevzuatında ‘geleneksel değerler’ söyleminin kurumsallaştığını açıkça işaret etmektedir” (Edenborg, 2023, s. 179). Bu süreci takiben, Patrik Kirill’in, kutlamalarının merkezi haline gelen Murom’u ziyaret ederek evlenmeye hazırlanan çiftleri kutsaması (Dukhanova, 2018, s. 40) kurumsallaşmanın bir diğer ayağını oluşturmaktadır. Bu durum yalnızca patrikhanenin toplumsal ve siyasi nüfuzunun artmasına yol açmakla kalmaz, aynı zamanda patriyarkal tahakküm ilişkilerinin meşrulaştırılmasını sağlayarak, patriyarkanın içsel gücünü yeniden tesis etmesine de hizmet eder.

Dolayısıyla, devlet ile kilise arasındaki ve karşılıklılık ilkesi izlenimi sunan sosyo-politik adımlar, toplumsal olana yöneliktir. Bu toplumsallık, özellikle aile kurumunun yüceltilmesi, hetero-patriyarkal sistemin vazgeçilmez bir düzen ve bu nedenle korunması gereken bir yapı olarak ön plana çıkmasına işlerlik sunarken, biyo-politikanın araçsallaştırılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu araçsallaştırma ile toplumun her bir üyesi, toplumsal cinsiyetli bedenler olarak kim ve/ya ne oldukları üzerinden tanımlanır. Bu tanımlama içerisinde kendisine yer bulamayanlar ya da “dışarıdakiler” patolojikleştirilir; ulusun geleceği ve demografik kaygılar karşısında kırılğanlaştırılır. Kırılğanlaş(tır)manın nasıl icra edildiği ve bunun sosyo-politik yansımaları kadar toplumsal düzenin inşasında nasıl bir rol oynadığı önemli bir olgu olarak belirginleşir.

4. Sosyo-politik Yansımalar: Bedenler Nasıl Kırılğanlaşır?

4.1. Biyolojik Yeniden Üretime Arzu, Kürtaja Ret

Kürtaj, “Sovyet döneminde erişilebilir ve yaygın olarak kullanılan” bir uygulama iken ilerleyen yıllarda hayata geçirilen politikalar, kürtaja erişimin kısıtlanmasına ve muhafazakâr değerlerin ön plana çıkarılmasına dayanmaktadır (Sperling, 2015, s. 253). Bu dönüşüm, iktidarın beden üzerinde artan kontrolünü de beraberinde getirmiştir. Foucault (2016, s. 105)’nun vurguladığı üzere, “iktidar mekanizmaları bedene, yaşama, yaşamı çoğaltana, insan türünü, bu türün gücü ve egemen olma yeteneğini ya da yararlanılır olma yeteneğini güçlendiren unsurlara seslenir”. Bu bağlamda, kürtajın Sovyet dönemindeki gibi yeniden yasal düzlemde olanaklı kılınmasına yönelik duyulan kaygı, yalnızca politik düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel anlatılar aracılığıyla aracılığıyla da pekiştirilen ve şekillendirilen kritik bir mesele olarak belirginleşir. Bu endişe, Rusya Reprodüktif Sağlık ve Haklar Derneği tarafından kamuoyuna şu şekilde ifade edilmektedir:

“Rusya’da dağ muşmulası, aile ve evin refahının, kötü göz [nazar] ve kötü ruhlara karşı koruma sembolü olarak kabul edilmiştir. Geleneksel olarak dağ muşmulası ile ilişkilendirilen kadın, ailesine değer verendir. Aile, yaşamın ve toplumun sağlığının vazgeçilmez bir unsurudur. Dağ muşmulasının kan kırmızı meyveleri ise, suç teşkil eden kürtaj sonucu hayatını kaybeden kadınları simgeler. Derneğimizin hedeflerinden biri, suç teşkil eden kürtajların yüksek olduğu korkutucu tarihimize geri dönülmesine izin vermemektir.” (akt., Rivkin-Fish, 2018, s. 30)

Bu tavır, Kovalskaya (2014, s. 53) ‘nın belirttiği gibi, Rus Ortodoks Kilisesi’nin değerleriyle uyumluluk göstermektedir:

“Kasıtlı olarak çocuk sahibi olmayı reddetme ve özellikle kürtaj, Ortodokslukta önemli ahlaki meseleler olarak değerlendirilir. Ortodoks inancına göre, embriyo canlı bir varlık olarak kabul edilir. Bu nedenle, kocanın rızası olmadan gerçekleştirilen kürtaj, kilise tarafından boşanma nedeni olarak görülür. Ayrıca, kürtaja rıza gösteren koca da eşit derecede büyük bir günah işlemiş sayılır.”

Kadını biyolojik yeniden üretimi üzerinden idealize eden, aileyi birey ve tercihlerinin önüne koyan bu yaklaşım, Rusya Federasyonu’nun kürtaj politikaları ve muhafazakâr değerleri doğrultusunda şekillenen toplumsal normlarıyla da uyumludur. Bu bağlamda, Foucault (2016, s. 96)’nın iktidarın ayırt edici özelliklerinden biri olarak tanımladığı “yaşam ve ölüm üzerindeki hak” ayrıcalığı, biyo-iktidar kavramsallaştırması çerçevesinde ele alındığında, yaşamın önceliklendirildiği ve bedenin denetlenebilir, tahakküm altına alınabilir bir nesne olarak inşa edildiği kritik bir tartışma alanı sunmaktadır. Bu doğrultuda, biyo-iktidar, yaşam hakkını iktidarın toplum üzerindeki yapısal işleyişi bağlamında ele alarak, toplumsal cinsiyet rollerini iktidarın bir aracı olarak kuran ve pekiştiren bir aygıt niteliği kazanır. Foucault (2016)’nın analizi ışığında, bu yapı, iktidarın yaşam üzerinde tahakküm kurmasına olanak sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin bedensel varoluşlarını belirli normlar çerçevesinde şekillendirerek denetim mekanizmalarını işlerlik kazandırır. Bu denetim, yalnızca yaşam alanlarını düzenlemekle sınırlı kalmayıp heteronormatif aile yapısının teşvik edilmesine de hizmet etmektedir. Bu teşvik, Johnson ve arkadaşlarının (2021, s. 507) belirttiği gibi, 2006 yılında duyurulan ve daha sonra genişletilen doğum sermayesi programıyla somutlaşmaktadır. Bu program, aileleri çocuk sahibi olmaya teşvik etmek amacıyla devlet tarafından sağlanan mali destekleri de içermektedir. Politika, özellikle “annelik sermayesi” olarak adlandırılan ve ikinci veya sonraki çocuklarını doğuran kadınlara verilen maddi destekler etrafında şekillenmektedir (Erofeeva, 2013, s. 1932). Böylece, ekonomik teşvikler yoluyla kadınların

biyolojik yeniden üretim süreçleri desteklenirken, aynı zamanda heteronormatif aile yapısının pekiştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu tür ekonomik teşvikler, kadınların doğurganlık rollerini desteklerken, aynı zamanda kadınların bireysel haklarını ve karar verme özgürlüğünü kısıtlayan muhafazakâr bir ideolojiyi beslemektedir. Ekonomik teşviklerin yanı sıra, aile yapısını güçlendiren ve annelik rollerini destekleyen politikalar, toplumsal bir dönüşüm hedeflemekte ve kadınların “annelik içgüdüsünü” yeniden canlandırmaya yönelik girişimlerle ilerlemektedir (Rivkin-Fish, 2018, s. 29). Nitekim, bu politikalar azalan doğurganlık oranlarına yönelik endişelerle birlikte okunduğunda, kadınların bireysel tercihlerini ikinci plana atmakta ve kadınları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine hapsedmektedir. Devlet, çocuk bakımına yönelik emek ve sorumluluğun kaçınılmaz olarak kadınların işgücü piyasasındaki konumunu zayıflattığını kabul etmekte ve bu kaybı telafi etmek amacıyla bir tür bedel temin etmektedir. Bu bedel ile annelik rolünü hane içi alana itmekte ve çalışan kadın rolünün annelikle eklemlenmeyi aktif olarak teşvik etmemektedir (Durkhanova, 2018, s. 29). Bu durum, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini sınırlayan ve bireysel özgürlüklerini kısıtlayan devlet politikasının bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Bu gelişmeler sonucunda, aynı zamanda Putin’in iktidara geldiği yıl olan 2000 yılında kadın başına 1,2 olan doğum oranı, 2015 yılında 1,78’e yükselmiştir (Rosstat, 2016, s. 28). Buna göre, 2000 ile 2015 yılları arasındaki doğum oranlarında yaklaşık %50’lik bir artış olmuştur. Bu artışta, 2011 yılında yürürlüğe konan ve giderek daha katı hale gelen kürtaj kısıtlamalarının da önemli bir rol oynadığı göz ardı edilmemelidir. Söz konusu politikalar, kadınların üreme hakları üzerindeki devlet kontrolünü artırmayı hedeflemekte ve kadınların bedenleri üzerinde özgür karar alma haklarını ve bu haklara erişimlerini kısıtlamaktadır (Johnson vd., 2021, s. 507).

Dahası, doğum kontrolü ve kürtaj karşıtı retorik, kadınların işgücünden çekilerek daha fazla çocuk yetiştirilmelerine yönelik baskıcı çağrılarla birlikte dile getirilmektedir (Sperling, 2015, s. 253). Bu söylemler, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini yeniden tanımlamayı amaçlamakta ve onları öncelikle annelik ve ev içi sorumluluklarla sınırlandırmaya çalışmaktadır. Bu ideolojik yaklaşımlar, kadınların bedenleri üzerindeki kontrolü sağlama çabalarını meşrulaştırmak için kullanılan kısıtlayıcı araçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Aileyi “gelenek odaklı bir toplumun kalesi” (Kirill, 29 Ocak 2016) olarak gören ve kürtajla mücadele konusunu bu çerçevede ele alan Rus Ortodoks Kilisesi, kürtajı “cinayet” olarak tanımlayan sert görüşlerini pek çok farklı platformda dile getirmektedir (Rivkin-Fish, 2018, s. 28). St. Petersburg’daki bir sosyolog, Rus Ortodoks Kilisesi’nin kadınların üreme haklarına yönelik tutumunu ciddi bir müdahale olarak değerlendirmektedir. Bu tutumu şu sözlerle açıklamaktadır: “Kadınların üreme rollerini biyolojik determinist bir anlayışla ele alan bu ideolojik eğilim, devletin sosyal politikalarında neopatriyarkal yaklaşımların yükseldiğinin açık bir göstergesidir” (akt., Sperling, 2015, s. 70). Dolayısıyla, Rus Ortodoks Kilisesi ve devletin bu tür biyopolitik yaklaşımları, kadınların bedenleri üzerinde hegemonik bir denetim sağlama ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretme arayışlarının bir parçası olarak görülmelidir.

Bu durum, yalnızca kadınların bireysel hak ve özgürlüklerine yönelik bir tehdit oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yapının hetero-patriyarkal yeniden üretiminde etkin bir rol oynar. Bu bağlamda, kadınların katı toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yeniden inşa edilmesine ve “anne” kimliğinin ötesine geçememesi, Foucault (1992, s. 34)’nın iktidara dair “mikro düzeydeki işleyişinin kadın bedeni üzerindeki somut bir tezahürünü yansıtır. Kadın bedeninin “doğal” işlevleriyle tanımlamak, onu yalnızca üreme ile bakım yükümlülükleri etrafında konumlandırmak, Foucault (1992: s. 34)’nın ifade ettiği üzere, “bedenin siyasal olarak kuşatılması” anlamına gelir. Bu kuşatma, bir yandan kadınların toplumsal hayatta üstlenebilecekleri farklı rollerin görünmez kılınmasına hizmet ederken, öte yandan onların bedenlerini ve eylemlerini, bilimsel, hukuksal ve kurumsal söylemler aracılığıyla sürekli gözetim ve denetime tabi

tutar. Kadınları biyolojik rolleriyle sınırlayan bu bakış açısı, onların yalnızca üreme ve bakım verme gibi “doğal” rollerle tanımlanmasına neden olmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki en büyük engellerden biri olarak belirginleşir. Biyolojik farklılıkları mutlak bir toplumsal role dönüştürerek meşrulaştıran bu söylem, kadınları yalnızca üreme ve bakım pratiğiyle tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten sistematik bir şiddetin de zeminini hazırlar.

4.2 Eşitsizliği Perçinleme: Çatallaşan Şiddet

Rusya Federasyonu’nda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim alanında eşitsizlik, ücret farkı, düşük siyasi temsil, iş yerinde terfi zorlukları, devlet idari reformlarının olumsuz etkisi ve yaygın aile içi şiddet gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Bu durum, Rusya Federasyonu’nun toplumsal cinsiyet eşitliğinden uzak olduğunun önemli bir göstergesidir.

2018 yılında, Rusya’da 25-34 yaş arası kadınların %69’u yükseköğretim mezunu iken, erkeklerde bu oran %55’i göstermektedir; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ortalamasında ise genç kadınlar arasında %52, genç erkekler arasında %39 olarak kaydedilmektedir (OECD, 2021). Eğitimde cinsiyet farkının, OECD ortalamasına kıyasla daha az toplumsal cinsiyet eşitsizliğine işaret etmesi önemli bir noktadır. Nitekim, aynı işi yapmalarına rağmen kadınların maaşı erkeklerin maaşının yalnızca %60’ına tekabül etmektedir (Sperling, 2015, s. 261). Öte yandan, Dünya Ekonomik Forumu’nun 2021 Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği verilerine göre, 156 ülke arasında genel sıralamada 81. sırada yer alan Rusya Federasyonu, ekonomik katılım ve fırsat eşitliğinde 25. sırada olmasına rağmen, siyasi güçlenme açısından 133. sıraya düşerek ciddi bir gerileme gösterdiği sonucuna ulaşmaktadır (WEF, 2021).

Kadınların hem federal hem de bölgesel düzeyde siyasi temsiliyetinin yetersiz olduğunu vurgulayan Popkova (2005, s. 96-97), bunun nedenleri arasında siyasi sosyalleşmede cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan motivasyon eksikliğini, kaynakların dengesiz dağılımını, siyasetteki fırsatların kısıtlanmasını, çocuk yetiştirme ve ev işleriyle ilgili sorumlulukları, kadınlara kilit pozisyonlar verme konusundaki isteksizliği ve geleneksel cinsiyet stereotiplerini sıralar. Benzer bir yaklaşımla Sperling (2015), kadınların iş yerinde terfi alma oranlarını inceleyerek, en önemli yaşam alanlarının aile olduğu algısı ve erkek meslektaşlarına kıyasla çocuk bakımı ve ev işlerine daha fazla zaman ayırmaları nedeniyle terfi süreçlerinde erkeklere göre daha yavaş ilerledikleri sonucuna ulaşır. Bu durum, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin işgücü piyasasında varlığını ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için alınması gereken önlemlerin önemini vurgulamaktadır.

Gerekli önlemleri almaktan oldukça uzak bir portre ortaya koyan Rusya Federasyonu, kadın statüsünü olumsuz yönde etkileyen kararlara uzun yıllardır imza atmaktadır. Bu durum, eşitsizliğin sürdürülmesine ve çatallaşan şiddet sarmalının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. 2004 yılında, “devlet idaresinde reformların başlamasının ardından, Kadınların Durumunu İyileştirmeye İlişkin Devlet Komisyonu’nun feshi gerçekleştirilmiş ve söz konusu komisyonun işlevleri çeşitli parlamento komisyonları arasında paylaştırılmıştır” (Gradska, 2020). Bu yapısal düzenleme, Rusya Federasyonu’nun güncel istatistikleri incelendiğinde, yaklaşık 36.000 Rus kadının her gün yakın partnerleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığı ve Rusya Federasyonu’ndaki evli kadınların %79’unun evlilikleri boyunca partnerleri tarafından fiziksel istismara uğradığı ortaya çıkmaktadır (akt., Chernyak ve Barrett, 2011, s. 12-13). Bu durum, Rusya Federasyonu Kriz Merkezleri Derneği İcra Direktörü Natalya Abubikirova’nın ifadesiyle daha da çarpıcı hale gelmektedir: “Rusya Federasyonu’nda her yıl eşleri ve partnerleri tarafından öldürülen kadınların sayısı, SSCB’nin Afganistan’da on yıl süren savaşında ölen tüm askerlerin sayısı ile hemen hemen eşittir.” (Amnesty International, 5 Mart 2003)

Direk (2007, s. 201)’in “özel alandaki içkinlik, aşırı şiddete maruz kaldığında ondan kolay kolay kaçamayacak bir varlığın, hapsoldüğü, işkencenin hiç bitmediği bir

mahpushaneye dönüşebilir kolaylıkla" ifadesiyle beraber okunduğunda bu durum meseleyi bireysel, kişisel bir sorun olmanın ötesine taşır: Politik olgularla perçinleştirilen yapısal sorun, özgürlük önünde engel teşkil ederek varlığa yönelik tehdidi sürekli kılar. Bu kapsamda, şiddetle mücadele önündeki engellerden biri politikanın kendisi olarak belirginleşirken, bu, daha fazla mağduriyet yaşamasının ve toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesinin önünü açar. Feminist ajandanın acil çözülmesi gerekenler listesinde yer alan sorunun, siyasi aktörler tarafından sistematik olarak görmezden gelindiğini ve önemsizleştirildiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Görmezden gelmenin ya da önemsiz algılamının uzamları, politik hamlelerle de şekillenmektedir. 2016'da Ceza Kanununa eklenen aile içi darp maddesi altı ay sonra kaldırılır ve 2017'de, İdare Kanunu'nda yapılan değişikliklerle "kalıcı zarara" yol açmayan ilk ev içi darp vakaları cezai suç yerine idari suç olarak değerlendirilip para cezasıyla cezalandırılmaya başlanır (Edenborg, 2023, s. 178). Johnson ve arkadaşlarının (2021, s. 507) da aktardığı üzere, bu değişikliklerle, belirli aile içi şiddet vakaları, daha az ciddi suçlar olarak sınıflandırılmış ve bu durumlar için verilecek cezalar hafifletilmiştir.

Kadınlar, kadın olmalarından kaynaklanan derin ve yapısal eşitsizlikler nedeniyle dezavantajlı bir konuma mahkûm edilirler. Bu durum, karar alıcılar tarafından desteklenmekte ve aile içi şiddetin suç olmaktan çıkarılması gerektiği savunurken, aile içi şiddetle mücadele ve cezalandırma çabalarını, Rus ailesine müdahale ve "geleneksel değerlere" saldırı olarak görmekte bir sakınca görülmemektedir (Human Rights Watch, 2018). Zira, Ekim 2019'da 180 Rus sivil toplum kuruluşunun imzaladığı açık bir mektup, Putin'e hitaben yazılmış ve aile içi şiddet yasasının geçmesi durumunda bu yasayı imzalamaması çağrısında bulunulmuştur (Edenborg, 2023, s. 178). Bu mektup, Rusya Federasyonu'nda geleneksel değerlerin korunması gerektiğini savunan büyük bir toplumsal kesimin varlığını göstermektedir.

Kadına yönelik partner şiddetinin büyük ölçüde sorgulanmadan kalmasına izin veren toplumsal kabul iklimi, Rus Ortodoks Kilisesi'nin gelenekleri ve ilkelerinden beslenmektedir (Chernyak ve Barrett, 2011, s. 13). Kilisesi'nin bu husustaki tutumu ise, dini doktrine dayanmaktadır: "Ortodokslukta korku, sadakat ve itaat hiyerarşik bir şekilde öngörülür: Bir koca Tanrı'dan korkar, bir kadın kocasından korkar ve çocuklar ebeveynlerine saygı duyar, korkar. Ortodoks ailelerde, bu önerme mutlak kabul edilir" (Chernyak ve Barrett, 2011, s. 7). Dolayısıyla, bu hiyerarşik denklemde kadını ikincil kılan öğreti, kadınların erkekler tarafından şiddete maruz kalmasını onaylar. Russkikh (2022, s. 195)'in analizinde, kilisede bir rahiple gerçekleştirilen görüşmeden aktarıldığı üzere, kilisenin şiddetli geçimsizlik yaşayan partnerler arasındaki ilişkilerde arabuluculuk rolünü üstlendiği veya bir tür sosyal sorumluluk sahipliğini benimsediği belirtilmektedir. Rahip, bu durumu şu ifadelerle özetlemektedir:

"Herkesi dinlerim ve her birinin söylediklerine mutlaka bir şekilde yanıt vermeye çalışırım. Nitekim yalnızca bir tarafı dinlemek, sorunun çözümüne katkı sağlamaz. Bu nedenle her zaman, her iki eşin de birlikte gelip gelmeyeceğini sorarım. Onlara, 'Aranızda oturacağım ve konuşmanızın hakarete ya da kavgaya dönmesine izin vermeyeceğim' derim. Çoğu zaman, insanlar anlaşılamazlar ve kutsal bir yerde, bir rahibin huzurunda gerçekleşen böyle bir konuşma, daha yapıcı ve uzlaştırmacı bir ortam sağlar."

Kadınların otoriter bir figür karşısında "ses" sahibi olacağı düşüncesi yanılısına niteliğindedir. Rahiplerin, dini doktrinler çerçevesinde hareket etmeleri beklendiğinden, tarafsız kalmaları mümkün değildir. Bu durum, kadınların geleneksel değerlerden uzak ya da bağımsız ifadelerde bulunmalarını engelleyerek, onların daha az güç ve daha az söz hakkına sahip olduğu bir düzeni ortaya çıkarır. Bu düzen, "kadınları tabi olacakları konumlara, erkekleri de hükmedecekleri konumlara getirir" (Direk, 2007, s. 190). Ayrıca, tahakküm pratiklerinin çeşitliliği ve şiddeti göz önüne alındığında, mekânın ve otoritenin her koşulda kadının sesini özgürce duyurmasını sağlayacak faktörler olarak işlev görmesi mümkün değildir. Dolayısıyla arabuluculuk süreci, geleneksel değerlerin korunması ve

aile birliğin devamnın sağlanması üzerine inşa edileceğinden, Rus Ortodoks Kilisesi'nin tavrının Rusya Federasyonu'nun politikalarıyla özdeş; esansiyalist ve muhafazakâr toplumsal cinsiyet yaklaşımlarıyla uyum içinde görünmektedir (Johnson vd., 2021). Bu yaklaşım, kadınların herhangi bir "ses"e sahip olmasına bile tahammül edemez. Bu bağlamda, kadınların bir sese sahip olma arzusundan uzak olan bir iklimin varlığına işaret eden yapıyı, Golovko'nun 29 Kasım 2011 tarihli haber detaylarında yakalamak olasıdır:

"Kilisesi liderlerinden biri olan rahip Dmitrii Smirnov, 'Kadınların oy kullanma hakkı neden var? Oy kullanma hakları ellerinden alınmalı.' şeklinde bir ifadede bulundu. 'Bir düşünün, eğer koca bir şekilde oy kullanır ve karısı başka türlü bir tercihte bulunursa, bu kabul edilemez! Çünkü bu durumda kadın, kocasının desteklediği şeyi desteklemiyor!' diye ekledi. Evli olmayan ve hayatında önemli başarılar elde etmiş kadınlara oy kullanmalarına izin verebilirsiniz. Ama evli kadınların kocalarından ayrı olarak oy kullanmaları? Bu yanlışır, buna izin verilemez [Gülüyor]."

Tüm bu ifadeler, kadınların varlığının bir erkek üzerinden ve özellikle de bir kocanın sesi aracılığıyla anlam bulabileceğini vurgusunu barındırmaktadır. Bu vurgu aynı zamanda kadınların ikincil konumlarını kabul etmelerinin gerekliliğinin altını çizirken bunu, toplumsal düzenin vazgeçilmez bir parçası olarak sunmaktadır. Bu patriyarkal konumlandırma, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıkmakta ve Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki uyumlu dans, kadınların özgürlük ve eşitlik haklarını ciddi şekilde ihlal etmektedir. Bu, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çabaların önünü kesmekte ve patriyarkal sistemin çarklarına hizmet etmektedir.

4.3 Cinselliğin Politizasyonunda Öteki Bedenler

Patriyarkal bir toplumda, erkek olmanın veya kadın olmanın bağlamı, heteroseksüel normların ve mirasın sürekliliğinin sağlanmasına dayanır. Rusya Federasyonu, heteronormatif ve çok çocuklu aile yapısının norm olarak kabul eder ve bunun güçlendirilmesi amacıyla ekonomik ve sosyal teşviklere büyük ölçüde önem verir (Dukhanova, 2018). Siyasallaşmış cinsiyetçilik ve homofobi tezahürleri, birbirlerini güçlendirir ve siyasi alandaki erkek egemenliğini devam ettirir (Sperling, 2015, s. 207).

Rusya Federasyonu'nda geleneksel ve bu bağlamda kabul edilebilir davranış ile geleneksel olmayan ve dolayısıyla kabul edilemez olan arasında belirgin bir normatif çizginin varlığına dikkat çeken Makarychev (2018, s. 145) řu ifadelere yer verir:

"Bu çizgi, Rus biyopolitikasının çok kültürlülüğü eleştirmek ve homofobik tutumları ahlaki olarak meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanılmasını sağlar. Rusya Federasyonu'nun baskın biyopolitik normu, güçlü ahlaki ve dini temellere dayanarak, 'doğal olarak saf Benlik' ile 'günahkâr ve bozuk Öteki' arasında bir ayrım yapar. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin genişlemesi, 'eşcinsel kültür'ün yayılması olarak algılanırken, Rus biyopolitik misyonu, Avrupa'yı içten çökertme potansiyeli olan 'basil'lere karşı 'hijyenik' veya 'temizlik' önlemleri almayı içerir."

Rusya Federasyonu'nda, LGBT+ karşıtı söylemler ile heteronormatif düzenin korunması, biyopolitikanın muhafazakâr ideolojik temellere dayandığını ve iktidar stratejisinde nasıl merkezi bir rol oynadığını gösterir (Makarychev, 2018, s. 145). LGBT+ bireylerinin damgalanması, bu tür bir iktidar stratejisinin bir yansımasıdır. Rusya Federasyonu, cinselliği denetim altına alarak toplumu heteronormatif normlara göre şekillendirmeye çalışırken, "uyumsuz" olarak görülen kimlikleri tehdit olarak sunar. Bu strateji, geleneksel değerlerin korunması adına heteronormatif düzeni sürdürürken, bu normlara uymayan bireyler (örneğin, toplumsal beklentilere göre "aşırı" feminen görünen erkekler ya da "aşırı" maskülen görünen kadınlar) dışlanmakta ve toplumsal

baskıya maruz bırakılmaktadır (Sperling, 2015, s. 8). Foucault (2016, s. 152)'ya göre modern iktidar, belirli cinsel kimlikleri ve cinsiyet ifadelerini "doğal" veya "normal" olarak tanımlarken, diğerlerini "sapma" olarak etiketleyerek dışlar. Rusya Federasyonu'nda geleneksel değerler adına LGBT+ bireylerin damgalanması ve toplumsal baskıya maruz bırakılması, iktidarın cinselliği düzenleyerek nüfusun heteroseksüel normlara göre şekillendirmesini sağlama stratejilerinin bir parçasıdır. Foucault (2016, s. 155)'nın vurguladığı gibi, modern iktidar yalnızca yasak koymaz, aynı zamanda belirli kimlikleri görünür ve meşru kılarken, diğerlerini "sapma" ve bir tehdit unsuru olarak inşa eder. Bu çerçevede, Rusya Federasyonu'ndaki LGBT+ karşıtı politikalar, biyopolitikanın cinselliği denetleme ve heteronormatif düzeni pekiştirme işlevini somut biçimde yansıtır.

"Hem birey-oluş hem de tür-oluş düzleminde, yani hem ruhsal hem de ataerkil kültür-toplum düzleminde etkili olan korku, kaygı, saldırganlık, öfke, utanç, husumet, düşmanlık ve rekabet gibi dinamikler çok ve çeşitli şiddet biçimlerine zemin hazırlar" (Özkazanç, 2019, s. 45). Bu biyopolitik yaklaşım, Rus Ortodoks Kilisesi aracılığıyla da işlerlik kazanır. Rus Ortodoks Kilisesi, heteroseksüel olmayan her türlü birlikteliği ve ilişkiyi onaylamadığını çeşitli platformlarda açıkça beyan etmektedir. Bu duruş, kilisenin homofobik tutumunu ve devletin bu duruşu desteklemesini en üst düzeye taşıyan bir açıklama ile somutlaşmıştır:

"Ekim 2012'de Moskova'da maskeli bir grup, eşcinsel dostu bir kulüpteki müşterilere saldırdığında, Moskova'daki bir Rus Ortodoks rahibi olan Peder (Igumen) Sergiy Rybko, saldırganlarla empati kurmuş ve eylemlerini haklı göstermiştir. Rybko, yaptığı açıklamada, 'Rus halkının öfkesini anlıyorum. Kutsal Yazılar, [bizlere] bu insanları geleneksel olmayan [cinsel] yönelimleri nedeniyle taşlamamızı emrediyor. Bu pislikler Rus topraklarından temizlenene kadar, Anavatanımızı onlardan arındırmaya çalışanların görüşlerini tamamen paylaşıyorum. Devlet bunu yapmazsa, halk yapacaktır.' ifadelerini kullanmıştır" (akt. Sperling, 2015, s. 74).

Biyopolitik yaklaşım, anayasal düzenlemeler kapsamında güvence altına alınmaktadır. Rusya Federasyonu Anayasası'nın 55.3 maddesine göre, "insan ve vatandaş hak ve özgürlükleri, yalnızca anayasal düzenin temelleri, ahlak, sağlık, diğer kişilerin hak ve yasal çıkarlarının korunması, ülke savunması ve devlet güvenliği amacıyla federal kanunla sınırlandırılabilir" (akt., Alekserli, 2005). 2012 yılının sonunda, Moskova mahkemesi, homofobik bir tutumla, şehirdeki eşcinsel onur etkinliklerini gelecek yüzyıl boyunca yasaklama kararı alarak, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim haklarına yönelik baskıcı tutumunu açıkça ortaya koymuştur (Sperling, 2015, s. 199). 2013 yılına ise Rusya Federasyonu İdari Suçlar Kanunu'na eklenen "Reşit Olmayanlar Arasında Geleneksel Olmayan Cinsel İlişkilerin Teşviki" başlıklı yeni bölüm, yasal düzenlemeleri daha da katılaştırmıştır. Bu düzenleme, reşit olmayanlara yönelik olarak "geleneksel olmayan cinsel tutumların oluşumunu", "geleneksel ve geleneksel olmayan cinsel ilişkilerin sosyal eşdeğerliği hakkında çarpık fikirlerin oluşumunu" veya "geleneksel olmayan cinsel ilişkilerin çekiciliğini" teşvik eden ya da "bu tür ilişkilere ilgi uyandıran" bilgilerin yayılmasını suç kapsamına almaktadır (Johnson, 2015, s. 43).

Bu bağlamda, Rusya Federasyonu'nun "geleneksel olmayan" kapsamında değerlendirdiği LGBT+ bireyler, sistematik bir şekilde suçlu bedenler olarak damgalanmaktadır. Bu bireylerin varoluşları ve eylemleri, yasalar nezdinde suç olarak nitelenmekte ve toplumsal düzeni bozucu unsurlar olarak görülmektedir. LGBT+ bireylerin varlıkları, yasalar aracılığıyla sınırlandırmak ve böylece tahakküm stratejisi inşa edilmektedir. Dolayısıyla, hem Rusya Federasyonu'nun ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin sosyo-politik yaklaşımı, LGBT+ bireylerin varlıklarını hiçe saymakta, hak ve özgürlüklerinin ciddi şekilde ihlaline yol açmaktadır. Bu durum, nefret suçlarında ciddi oranda artışı beraberinde getirmektedir. Mevcut sayısının daha fazla olduğunun altını çizerek, 2010-2015 yılları arasındaki nefret suçlarına dair 250 davayı analiz eden ve

mevcut tüm mahkeme kararlarını inceleyen Kondakov (2017, s. 65-67) elde ettiği verilere dair şu açıklamada bulunur:

“Veriler, LGBT’ye yönelik şiddetin sistematik bir karakter taşıdığını göstermektedir; bu durum, tekil vakalardan ziyade sürekli olarak işlenen çok sayıda nefret suçu vakasıyla belirginleşmektedir. Ayrıca, LGBT’ye karşı işlenen nefret suçlarının sayısının arttığı ve bu artışın, “geleneksel olmayan cinsel ilişkilerin propagandasını” yasaklayan yasanın federal düzeyde kabul edildiği yıl başlaması dikkat çekicidir. Birçok akademik yorumcu, bu yasanın LGBT+ bireylere yönelik daha olumsuz tutumların yayılması tehdidiyle ilişkilendirmiştir. Sunulan veriler, bu iddiayı istatistiksel sonuçlarla desteklemektedir.”

LGBT+ bireyler, heteroseksüel normlara uymamaları, toplumsal kabul görmemeleri ve kimliklerinin tanınmaması nedeniyle yapısal ve sistematik bir şiddet ağı içerisinde hapsedilmektedir. Bu marjinalleştirme süreci, ayrımcılığın sürekli hale gelmesini pekiştirirken, dışlanmanın ve fiziksel, ekonomik ya da psikolojik şiddete maruz kalmalarının önünü açar. Onları, sosyolojik ve hukuki olarak destek mekanizmalarından yoksun bırakır. “Hakimlerin nefret motifini resmi olarak ağırlaştırıcı bir sebep olarak nadiren kabul ettikleri”ni vurgulayan Kondakov (2017, s. 72), 16 Şubat 2014 yılında gerçekleşen nefret suçu ile televizyon sunucusu Dmitry Kiselev’in Nisan 2012’de “Rusya” kanalında yayınlanan ve eşcinsellerin kalplerinin yakılmasını öneren ifadeleri arasında anlamlı bir ilişki kurar:

“Gece vakti, [sanık], ikametgahında bekleyerek K.A.S.’nin çıkmasını beklemiş ve sonrasında bu kişiye karşı duyduğu kişisel hoşnutsuzluk nedeniyle, bu kişinin kendisine cinsel ilişki teklif etmesi sonucu, K.A.S.’nin başına yaklaşık dört kez levye ile vurmuş, ardından bıçakla kalbini kesip çıkarmış, bu kalbi evinde pişirip yemiştir; bu süreci cep telefonunun kamerasıyla kaydetmiş ve açıklamalarıyla belgelemiştir. Levye ve bıçağı, evinden almış ve cinayetle sonradan tekrar evine geri getirmiştir.”

Devlet kanalında nefret söylemlerine meşru zemin bulan Kiselev’in söylemleri, LGBT+ bireylerin daha fazla ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmasının kurumsal zeminden güç aldığını açıkça göstermektedir. Bu durum, aynı zamanda cinselliğin politize edilmesinin bir yansımasıdır. Bireysel özgürlüklerin siyasi ideolojilere malzeme yapıldığını açıkça göstermektedir. Bu kapsamda, Özkazanç (2019, s. 30)’ın “demek ki ahlakın, vicdanın, yüce olan her şeyin gerisinde suçluluk, husumet, düşmanlık, rekabet, saldırganlık ve öldürme isteği “ifadelerine başvurmak anlamlıdır. Bu kapsamda, şiddet, ideolojik söylemler aracılığıyla körüklenebilir bir forma erişirken, Rusya Federasyonu ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki dansın sonuçlarından biri belirginleşir: Toplumsal düzende “makbul” olanlara rehberlik sağlamak, dansa ritminde yıkıcı davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlar ve bedenlerin kırılğan olması bunun bir tür mazereti olarak sunulur.

5. Dansı Sona Erdirmek İsteyenler

2000’li yılların başında kadın hareketi örgütlerinin kısmi “görünmezliği”, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda tartışmasız cinsiyetçi kalıp yargıların alanını açık bırakmıştır (Sperling, 2015, s. 48-49). 2000’lerin ortalarından bu yana, kitlesel feminist hareketin çapı genişlemektedir (Solovey, 2021). Bu, sosyoloji ve kültürel çalışmalar alanındaki pek çok araştırmacının toplumsal cinsiyet konularını ön plana çıkaran siyasi eğilimlerin belirtmeye başladığını fark etmesiyle de ilişkilidir (Garstenauer, 2018, s. 163). Bu kapsamda, yükselen itirazlar Rusya Federasyonu’nun feminist tarihine toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında önemli katkılar sunar. Bu itirazların başında kadınların örgütlenmesine dair çağrı gelir. 2010 yılında düzenlenen bir konferansın kapanış konuşmasında kamuoyu desteğini kazanmış farklı kadın grupları tarafından belirlenen

kadın hareketinin öncelikleri, Sperling (2015, s. 220)'in aktardığı üzere şu şekilde özetlenebilir:

“Toplumsal cinsiyet eşitliğinin devlet genelinde uygulanmasını izlemek üzere ‘ulusal mekanizma’ kuracak bir yasanın çıkarılması için lobi yapılmasını ve kadın hareketi gruplarının çeşitli amaçlar için ortak eylemler düzenlemesini sağlamak elzemdir. Bunlar arasında patriyarkal yapı, ayrımcılık ve kadına yönelik şiddetle mücadele etmek, kadınların siyasi, sosyal ve çalışma haklarını korumak, erkekler ve kadınlar için eşit hak ve fırsatları garanti eden sivil inisiyatifler ve devlet politikaları önermek, tüm yönetim kademelerinde karar alma süreçlerine erkeklerin ve kadınların dengeli katılımını sağlamak ve kadınları güç pozisyonlarına aktif olarak aday göstermek, anneler için sosyal ve mali desteği artırmak, babaların rollerini artırmak ve haklarını koruyarak eşitlikçi aile ilişkilerini geliştirmek ve toplumsal cinsiyet eğitimi teşvik etmek gibi hedefler yer almaktadır.”

Aktivistler, üreme haklarını ve bedensel özerkliği savunma konusundaki kararlılıklarını sürdürerek, kadınların üreme özgürlüğü ve bedenleri üzerindeki kontrollerine yönelik taleplerini güçlü bir şekilde ifade ederler:

“St. Petersburg’da feministler, 25 Haziran 2011’de kürtaşı kısıtlayan yasa tasarısına karşı bir miting düzenledi. Mitingde, Aleksandra Kachko sahte bir hamilelik kıyafetiyle ve “İyi ellere teslim edilecek” yazılı bir pankartla, Oksana Zamoiskaia ise karnında “Benim bedenim, benim işim” yazılı bir sloganla katıldı. Başka bir kadın, insan boyutunda bir plastik torbaya sarılarak prezervatif görünümünde poz verdi ve Kilise’nin kürtaşı konusundaki Orta Çağ görüşlerini eleştiren bir pankart taşıdı. 3 Eylül’de düzenlenen benzer bir mitingde, kadınların kürtaşı erişimini engelleyen politikalarla karşı açıklamalar yapıldı. Moskova’da ise feministler, 5 Eylül’de kürtaşı hakları için yüz kişilik bir miting düzenledi. Aktivistler, ay sonunda “Kürtaşı savaşı, kadınlarla değil!” sloganı altında, yasa dışı kürtaşı kurbanlarının anısına daha küçük bir protesto düzenledi. [...] Rejim ve Ortodoks Kilisesi, kadınların kürtaşı erişimini engelleyerek kendilerini meşrulaştırmayı amaçlarken, feminist aktivistler üreme haklarını ve bedenleri üzerindeki kontrollerini savunmaya devam etti.” (Sperling, 2015, s. 256-257)

Bu söylemler, kadınların hukuki haklarına yönelik ihlallere karşı sert bir eleştiri ve direniş taktiği olarak öne çıkmaktadır. Ülke genelinde faaliyet gösteren onlarca feminist kolektif, mitingler, gösteriler, kamplar, halka açık konuşmalar, festivaller, performanslar ve sergiler gibi çeşitli etkinlikler düzenlemekte; aynı zamanda çeşitli platformlarda yer alan feminist çevrimiçi kaynak aracılığıyla on binlerce üyeyi bir araya getirilmekte, feminist politikalar üzerine tartışmalar yürütülmekte ve hatta “kirli kelime” olarak kabul edilen “feminizm”, feminist aktivistler sayesinde artık kamuoyu desteği kazanılmaktadır (Solovey, 2021, s. 16). Nitekim, toplumsal cinsiyet kavramı, bazı gruplar tarafından halen küçümsenmekte ve alay konusu yapılmaktadır. Özel Özcan’ın (25 Mayıs 2012) kavramsallaştırmasıyla “Putin’in Siyasal Askerleri” olarak tanımlanabilecek Pro-Kremlin grubu Nashi’nin lideri, gülerek “Evet, kelime artık yaygın; ancak Rusça bir kelime olduğunu söyleyemezsiniz ‘parlamento’ gibi,” derken, bu bağlamda hareket etmektedir (Sperling, 2015, s. 213).

Tahakkümün bağlamı “kadın ve aile” üzerine inşa edildiği için, feminist ajandanın öncelik verdiği konulardan biri, kadınları biyolojik yeniden üretim rollerine sıkıştıran aile miti üzerine geliştirilen argümanların sorgulanması ve yıkılması olarak belirginleşir. Bu, bir tür direniş mekanizması geliştirme çabası olarak ortaya çıkar. “Rus feminist aktivistler, nüfustaki azalmayı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine bağlayarak” Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki dansın ritmini değiştirmeye uzun süredir çabalamaktadırlar; ancak “hükümetin demografik verilere hassasiyetle yaklaşması ve Rus Ortodoks Kilisesi’nin geleneksel değerler üzerinden şekillenen politikaları”, aktivistlerin çabalarını zora sokmakta ve tahakkümün yeniden üretimine hizmet etmektedir (Erofeeva, 2013, s. 1931).

Öte yandan, LGBT+ aktivistleri de hak ve özgürlük mücadelelerinde ajandalarına “tanınma”yı dahil etme arzusundadır. Böylece, LGBT+ bireylerin toplumsal olarak kabul görmesi, kimliklerinin ve varlıklarının meşruiyet kazanması için gerekli olan hukuki ve sosyal değişimlerin sağlanması amaçlanmaktadır. Nitekim, bu amacın gerçekleştirilmesi adına katedilmesi gereken mesafe oldukça fazladır. Arik ve arkadaşlarının (2023, s. 697) ayrıntılı olarak açıkladığı üzere, LGBT+ ailelerine yönelik yıllık konferansların düzenlenmesi sırasında mesafe net bir şekilde gözlemlenmiştir: Bu konferanslar, cinsel haklar ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin politize edilmesi sonucu Rus ulusal idealleri ve değerleriyle çatışma olarak değerlendirilmiştir. 2017 yılında, konferans organizasyonunda yer alan bazı gönüllüler fiziksel saldırıya uğramış ve yaralanmıştır. 2018’de ise, güvenlik tehditleri nedeniyle konferans son dakikada çevrimiçi ortama taşınmıştır.

Kadın hareketleri ile kıyaslandığında daha radikal bir politika takip eden sivil inisiyatiflerin başında, performansları ve iktidar karşıtlığıyla dikkat çeken Pussy Riot gelmektedir. Putin rejimine karşı kitlesel protesto çağrıları, devlet destekli homofobinin eleştirisi ve feminizmin Rusya’nın birçok sorununa çözüm olabileceği yönünde övgülere yer verdikleri şarkılarında, Pussy Riot’un söz yazarları geleneksel cinsiyet normları ve homofobiyi kullanarak bu kavramları rejime karşı bir silah haline getirmişlerdir; her ne kadar bu durum, Rusya Federasyonu’ndaki pek çok feminist tarafından en iyi ihtimalle sorunlu olarak değerlendirilse de Pussy Riot, medya ilgisini bünyesinde toplayan en etkili grup olarak nitelendirilebilir (Sperling, 2015, s. 224).

Katsikidis (6 Nisan 2024)’a demeç veren Pussy Riot üyesi Nadya Tolokonnikova, temsiliyete dair şu ifadelerle başvurur:

“Pussy Riot, diktatörlüğe karşı bir harekettir, pro-feminist ve pro-LGBTQ. 2011’de başladık ve her zaman bu anti-Putin, pro-queer ve pro-feminizm mesajlarını birleştirmenin önemli olduğuna inandık. Bugün çok gerekli olduğu kanıtlandı çünkü LGBT+ hareketi, Rusya Federasyonu’ndaki aşırılık yanlıları ve teröristler listesine eklendi ve bu çok tehlikeli.”

Grup üyeleri, maske takarak anonim kalmayı tercih eder. Bu anonimlik, yalnızca kendileri adına değil, aynı zamanda baskı altında olan tüm kadınlar ve LGBT+ bireyler adına konuşmalarına olanak tanıyan bir işlev kazanır. Grup üyeleri, bu durumu 2012’nin başlarında verdikleri bir röportajda “Neden Maske Takıyorsunuz?” sorusuna verdikleri şu cevaplarla açıklar:

“Bunun asıl amacı, bizim herkes olabilmemiz. [...] Bu tür bir imaj, kadın grupları için çok alışılmadık bir durum çünkü özellikle ticari amaçla kurulan bazı kadın gruplarında, güzellik algısı çerçevesinde yüzde gerçekleştirilen operasyonlar ve makyaj, hepsi çok vurgulanmış. Ancak biz bunların hiçbirini istemiyoruz; [biz istiyoruz ki] insanlar tipik, standart kadını imaj yerine maskeler görsünler [...] Hareketlerimizi tamamen feminen olmayan bir şekilde, kasıtlı olarak seçiyoruz. Boks yapıyoruz, ileri geri sallanıyoruz, tamamen feminen olmayan hareketler yapıyoruz. Yani bu, geleneksel kadınlığa yönelik çok yönlü bir saldırı. Pek çok kişi, “Aranızda bir erkek var,” diyor. Ben erkek değilim, kadınam.” (akt., Sperling, 2015, s. 230)

Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ve onun beraberinde getirdiği basmakalıp yargılara meydan okuyan grup, yalnızca mevcut durumu sorgulamakla kalmaz, aynı zamanda karşı bir duruş sergiler, radikal bir çizgide ilerler. Bu bağlamda, Pussy Riot ve eylemleri, basit bir protesto olmanın ötesine geçerek, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların özgürleşmesi ile daha adil bir yaşam için insan hakları mücadelesinde önemli bir direniş alanı oluşturabileceklerini kanıtlamaktadır.

Pussy Riot, birden fazla eyleminde kilise ve devlet arasındaki ilişkiyi ele alarak, bu ilişkinin homofobik ve kadın düşmanı politikalarını sert bir dille eleştirmiştir. Sperling (2015, s. 231-232)’in de ifade ettiği üzere, “özellikle 20 Ocak 2012’de, grubun sekiz üyesi Rusya’nın siyasi merkezi olan Kızıl Meydan’da, Kremlin’in gölgesindeki dairesel taş

platforma (Lobnoe mesto) çıkarak dikkat çekici bir performans sergilemiştir. Bu performans sırasında, grup üyeleri renkli duman püskürtmüş ve mor bir bayrak sallamıştır". Grubun performansları, kilise ve devlet arasındaki simbiyotik ilişkinin yarattığı adaletsizlikleri görünür kılmakta ve bu bağlamda radikal bir eleştiri sunmaktadır. Grup, 2012'nin başında Moskova'nın ünlü Kurtarıcı İsa Katedrali'nde gerçekleştirdikleri "punk dua" performansı ile, kilise ve devlet arasındaki yakın ilişkiyi vurgulayarak bu durumu önemli bir siyasi mesele olarak gündeme taşır (Sperling, 2015, s. 223). Bu performanslarında grup üyeleri,

"Parlak elbiseler giymiş, renkli kar maskeleriyle anonim kalmış beş figür, Moskova'nın merkezindeki Kurtarıcı İsa Katedrali'nin sunağını kısa bir süreliğine ele geçirerek, kadınların ve LGBT+ haklarını giderek daha fazla kısıtlayan kilise-devlet ittifakını hedef alan bir punk şarkısı söyledi: "Tanrı'nın Annesi, Putin'i kov! Tanrı'nın Annesi, feminist ol!" Performans, güvenlik görevlileri tarafından dışarı çıkarılmadan önce yalnızca yaklaşık iki dakika sürdü." (Mason, 2018, s. 1)

Bu kısa ancak oldukça etkili süre zarfında, bedenin nasıl bir direniş mevsizi haline dönüştürülebileceği ve bireylerin fiziksel varlıklarını nasıl bir protesto aracı olarak kullanabileceği gösterilmiş ve grup, muazzam bir etki yaratmıştır. Pussy Riot grup üyelerinin "dini nefretten kaynaklanan holiganlıktan tutuklanarak iki yıl hapis cezasına çarptırılması" (Katsikidis, 6 Nisan 2024), kamuoyunun ulusal ve uluslararası düzeyde artan ilgisini beraberinde getirmiştir.

Dolayısıyla, feminist ve LGBT+ hareketleri, cinsiyetçilik ve homofobi konusunda kamu bilincini artırmak için yorulmadan çalışırken, katı bir şekilde belirlenmiş cinsiyet normlarına dair yaygın inançlar güçlü bir şekilde varlığını sürdürmekte ve bu durum, birçok bireyin cinsiyete dayalı ayrımcılığı algılamasını engellemektedir (Sperling, 2015, s. 169). Nitekim, dansı sona erdirmek isteyenlerin varlığı ve çözüm önerilerine dair çabaları, söz konusu ideolojik dansa rağmen devam etmektedir ve uzun süre devam edecek olan mücadelenin varlığına dair sinyaller barındırmaktadır.

6. Sonuç ve Tartışma

Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ideolojik ittifak, klasik patriyarkal formlarla büyük ölçüde örtüşen bir düzlemde ilerlemektedir. Bu ittifak, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren ve bireylerin bedenlerini kırılganlaştıran bir yapı oluşturmaktadır. Devletin toplumsal cinsiyet ideolojisi, bu kırılganlığın sürekliliğini mümkün kılan bir zemin oluştururken, Rusya Federasyonu ve Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ideolojik uyum somut bir biçimde kendini göstermektedir. Bu durum, bir yandan kadınların biyolojik yeniden üretimine yönelik talebi artırırken, diğer yandan kadınların toplumsal konumlarında annelik dışındaki rollere erişimini engelleyen bir tür şiddet ortamı yaratmaktadır. Bu şiddet ortamı, kadınlara yönelik politikaların hetero-patriyarkal ve cinsiyetçi bir içerik taşımasından güçlü bir şekilde etkilenmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi'nin dini doktrinleri ile uyumlu siyasi hamleler, patriyarkal sistemin devamını sağlamakla kalmayıp onu kutsamaktadır. Bu kutsanma, kadınlık ve erkekliğin anlamlarını yeniden tanımlayarak ideolojik yapının homofobik bir eksene evrilmesine yol açmaktadır. Böylece, heteronormatif ve çok çocuklu aile yapısına dayanan ideolojik bir çerçeve içinde eşit temsil ve kabul görme engellenmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen feminist hareket, annelik ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ötesine geçerek, kadın kimliğini çok boyutlu bir perspektiften yeniden tanımlama ve tanınma mücadelesi sürdürmektedir. Diğer yandan, cinselliğin politizasyonu açısından LGBT+ hareketleri de heteronormatif ve cinsiyetçi kurumların "ötekileştirdiği" bedenlerin kamusal, hukuksal ve toplumsal görünürlüklerini artırarak, hak ve özgürlük mücadelesinde kabul ve tanınma arzusu içerisinde. Bu iki mücadelede de, heteronormatif ve cinsiyetçi normların ötesinde bir kimlik ve varoluş mücadelesi sürdürülmektedir.

Rusya Federasyonu'nda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmak ve kırılgan bedenler için daha adil bir toplumsal düzen kurmak adına, siyasal ve kültürel yapıların eleştirel bir bakışla sorgulanması elzemdir. Devlet politikaları ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki ideolojik ortaklığın çözülmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı üretilen ayrımcı söylemlerin gücünü zayıflatmada belirleyici bir rol oynar. İktidar ve kilise arasındaki bu simbiyotik ilişki devam ettikçe, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında uygulanacak reformların hayata geçirilmesi için gerekli sosyo-politik zemin oluşması güçlenecektir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet meselelerine ilişkin feminist ve LGBT+ hareketleri ile sivil toplum inisiyatifleri arasında daha fazla işbirliğinin sağlanması zorunludur.

Kaynakça

- Amnesty International (AI). (5 Mart 2003). Amnesty International Press Release. Russian Federation: Violence against women -- time to act! (Rusya Federasyonu: Kadına Yönelik Şiddet -- Harekete Geçme Zamanı!), <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR460192003ENGLISH.pdf> Erişim Tarihi: 14.09.2024.
- Alekserli, A. (Haz.). (2005). Rusya Federasyonu Anayasası, Erişim: <https://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm> Erişim Tarihi: 16.05.2024.
- Althusser, L. (2010). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arik, H., Çağatay, S., Liinason, M., & Sasunkevich, O. (2023). Unsettling the political: conceptualizing the political in feminist and LGBTI+ activism across Russia, the Scandinavian countries, and Turkey. *International Feminist Journal of Politics*, 25(4), 687-710.
- Bluhm, K., & Brand, M. (2018). "Traditional values" unleashed: The ultraconservative influence on Russian family policy. In *New conservatives in russia and east central Europe* (pp. 223-244). Routledge.
- Butler, J. (2010). Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, (2. Basım), İstanbul: Metis Yayınları.
- Chedia, B. (2009). Роль грузинской православной церкви в современных политических процессах Грузии. (Gürcistan'ın Güncel Politik Süreçlerinde Gürcistan Ortodoks Kilisesi'nin Rolü). *Центральная Азия и Кавказ*, 4-5(6465), 191-198.
- Chernyak, E. (2016). What Is a Woman Created for? The image of women in Russia through the lens of the Russian Orthodox church. *Feminist theology*, 24(3), 299-313.
- Chernyak, E., & Barrett, B. (2011). A chicken is not a bird, Is a woman a human being? Intimate partner violence and the Russian Orthodox Church. *Currents*, 10(1).
- Direk, Z. (2007). *Cinsel Farkın İnşası: Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Dukhanova, D. (2018). Peter and Fevronia and the Day of family, love, and Fidelity: pronatalism and unstable gender order in contemporary Russia. *State, Religion and Church*, 5(2), 23-43.
- Edenborg, E. (2023). Anti-gender politics as discourse coalitions: Russia's domestic and international promotion of "traditional values". *Problems of Post-communism*, 70(2), 175-184.
- Erofeeva, L. V. (2013). Traditional Christian values and women's reproductive rights in modern Russia—is a consensus ever possible?. *American Journal of Public Health*, 103(11), 1931-1934.
- Fedoseeva I. A. & Pominova O. L. (2022). "ПАРАДИГМАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ" (Küreselleşme çağında aile değerlerindeki paradigmatic değişimler) *CITISE*, 321-330. doi: <http://doi.org/10.15350/2409-7616.2022.1.28>
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, (3.basım), Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2016). *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, (7. Basım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Garstenauer, T. (2018). Гендерные и квир-исследования в России. (Rusya'da Toplumsal Cinsiyet ve Queer Çalışmaları) *Социология власти*, 30(1), 160-174.
- Golovko, O. (29 Kasım 2011). Протоиерей Димитрий Смирнов: Я против всеобщего избирательного права! (Başrahip Dimitri Smirnov: Genel oy hakkına karşıyım!), Erişim: <https://www.pravmir.ru/protoierej-dimitrij-smirnov-ya-protiv-vseobshhego-izbiratelno-go-prava/> Erişim Tarihi: 13.05.2024.
- Gradska, Y. (2020). Recovering Traditions?: Women, Gender, and the Authoritarianism of 'Traditional Values' in Russia. *Baltic Worlds* 13(1), 31-36.

- Human Rights Watch. (2018). I Could Kill You and No One Would Stop Me': Weak State Response to Domestic Violence in Russia., Erişim: <https://www.hrw.org/report/2018/10/25/i-could-kill-you-and-no-one-would-stop-me/weak-state-response-domestic-violence> Erişim Tarihi: 15.05.2024.
- Johnson, J. E., Novitskaya, A., Sperling, V., & Sundstrom, L. M. (2021). Mixed signals: What Putin says about gender equality. *Post-Soviet Affairs*, 37(6), 507-525.
- Katsikidis, Athanasios. Pussy Riot Founder Talks to Kathimerini About Russia's 'Military Dictatorship' Ahead of Visit to Athens, (06.04.2024), <https://www.ekathimerini.com/culture/1235652/pussy-riot-founder-talks-to-kathimerini-about-russias-military-dictatorship-ahead-of-visit-to-athens/> Erişim Tarihi: 10.05.2024.
- Kirill. (29 Ocak 2016). Слово Святейшего Патриарха Кирилла на открытии IV Рождественских парламентских встреч в Совете Федерации (Federasyon Konseyi'nde Gerçekleştirilen IV Noel Parlamento Toplantıları'nda Kutsal Patrik Kirill'in Açılış Konuşması), Erişim: <http://www.patriarchia.ru/db/text/4362065.html> Erişim Tarihi: 27.01.2024.
- Kondakov, A. A. (2017). Преступления на почве ненависти против ЛГБТ в России (Rusya'da LGBT'lere karşı nefret suçları) Автономная некоммерческая организация Центр независимых социологических исследований (Özerk kar amacı gütmeyen kuruluş Bağımsız Sosyolojik Araştırmalar Merkezi).
- Kovalskaya K. V. (2014). Русская православная церковь и гендер: дифференциализм или равенство полов? (Rus Ortodoks Kilisesi ve cinsiyet: Diferansiyelizm mi yoksa cinsiyet eşitliği mi?) İçinde, Социология религии в обществе Позднего Модерна: материалы Четвертой Международной научной конференции (Geç Modern Toplumda Din Sosyolojisi). (ss. 51-57).
- Lunkin, R. N. (2018). ЦЕРКОВЬ И ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА: ОТ «РУССКОГО МИРА» К ГЛОБАЛИЗАЦИИ (Kilise ve Dış Politika: "Rus Dünyası"ndan Küreselleşmeye). *Via in tempore. История. Политология* 45(1), 165-175.
- Makarychev, A. (2018). Beyond Geopolitics: Russian Soft Power, Conservatism, and Biopolitics. *Russian Politics*, 3(1), 135-150.
- Mason, J. (2018). Pussy provocations: feminist protest and anti-feminist resurgence in Russia. *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 2(1), 1-14.
- Mikhailovna, P. E., & Igorevna, T. K. (2021). Роль Русской Православной Церкви в формировании семейной политики Российской Федерации (Rus Ortodoks Kilisesi'nin Rusya Federasyonu'nun Gençlik Politikasının Oluşumu ve Uygulanmasındaki Rolü), *Социальная политика и социология*. 20(3), 191-199.
- Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD). (2021). Education at a Glance 2021: OECD Indicators, Erişim: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/7659c2a2-en/index.html?itemId=/content/component/7659c2a2-en#:~:text=In%20the%20Russian%20Federation%2C%2069,and%2039%25%20among%20young%20men> Erişim Tarihi: 13.05.2024.
- Özel Ö. & Merve S. (25 Mayıs 2012). Putin'in Siyasal Askerleri, Erişim: <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/nashiler-putinin-siyasal-askerleri> Erişim Tarihi: 20.05.2024.
- Özkazanç, A. (2019). *Cinsellik, Şiddet ve Hukuk: Feminist Yazılar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Pasternak, B. L. (1946). Гамлет (Hamlet). Erişim: <https://ruverses.com/boris-pasternak/hamlet/8980/> Erişim Tarihi: 04.12.2024.
- Paul, J. (2015). 'Homosexual propaganda' laws in the Russian Federation: are they in violation of the European Convention on Human Rights?. *Russian Law Journal*, 3(2), 37-61.
- Popkova, L. (2005). Political Empowerment of Women in Russia: Discourses and Strategies. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, (01), 96-109.
- Rivkin-Fish, M. (2018). 'Fight abortion, not women': The moral economy underlying Russian feminist advocacy. *Anthropological Journal of European Cultures*, 27(2), 22-44.
- Rosstat. (2016). Zhenshiny i muzhchiny Rossii. 2016: Stat sb. (Rusya'nın Kadınları ve Erkekleri. 2016. İstatistiksel Rapor). Moscow: Rosstat.
- Russkikh, S. (2022). The Role of the Russian Orthodox Church in the State's Promotion of the "Traditional" Family as Part of Family Policy. *Мир России*, 31(1), 183-202.
- Solovey, V. M. (2021). On the squares and in the comments sections: The feminist movement in Russia between contentious and discursive politics. *Journal of International Women's Studies*, 22(11), 16-30.
- Sperling, V. (2014). *Sex, politics, and Putin: Political legitimacy in Russia*. Oxford University Press.
- Sphere. Защищаем права ЛГБТ+ (LGBT+ haklarını koruyoruz) (t.y.). Erişim: <https://spherequeer.org> Erişim Tarihi: 04.05.2024.
- Stepanova, E. A. (2023). "Everything good against everything bad": traditional values in the search for new Russian national idea. *Zeitschrift für Religion, Gesellschaft und Politik*, 7(1), 97-118.

Stoeckl, K. (2023). Traditional values, family, homeschooling: The role of Russia and the Russian Orthodox Church in transnational moral conservative networks and their efforts at reshaping human rights. *International Journal of Constitutional Law*, 21(1), 224-242.

Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context. A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

World Economic Forum (WEF). (2021). Global Gender Gap Report 2021. Geneva: World Economic Forum. Erişim: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf Erişim Tarihi: 13.05.2024.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Yeliz KENDİR-GÖK (%50), Fahrettin GÖK (%50).

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Yeliz KENDİR-GÖK (50%), Fahrettin GÖK (50%).
